

що світ-Всесвіт є чимось цілим. Якщо боротьбу розглядати як прагнення до знищення, то це не є боротьба, а тільки смерть для будь-якого становлення.

Тепер перейдемо то тієї частини світу, яка зветься людством.

Людина і людство — теж частина, тобто символ, світ, а світ є всемогутнім утвердженням, тому й людство несе на собі той чи інший ступінь світової сили, світового самоствердження.

Звідси постає питання про практичний бік світогляду. Якщо просто: узагалі немає ніякої практичного боку світогляду, оскільки сам світогляд *уже є практичною теорією*. Якщо людини притаманне прагнення до самоутвердження, важко сказати де тут теорія, а де практика. Прагнення зробити життя кращим для себе й оточуючих і буде вашим справжнім світоглядом.

Отже, світогляд описує і пояснює модель світу, відповідає на питання, звідки і куди ми йдемо, як *слід* чинити, і чого варто уникати при досягненні мети, і, нарешті, що є істина?

Світогляд є однією із суспільно вироблених форм відображення дійсності у свідомості людини. Особливість її полягає в тому, що дійсність відображається в її цілісності крізь призму суспільних відносин і життєвих інтересів.

Генетично світогляд пов'язаний з практичним виокремленням людини з природи. Тварина безпосередньо тотожна зі своєю життєдіяльністю. Вона не відрізняє себе від своєї життєдіяльності. Вона є цією життєдіяльністю. А людина робить свою життєдіяльність предметом власної волі і свідомості. Її життєдіяльність — *свідома*.

Що означає відокремлювати себе від своєї життєдіяльності робити останню предметом своєї волі і свідомості? Це означає, що в кожний даний момент часу ми несемо із собою своє минуле і своє майбутнє. Це проекція свого буття в майбутнє.

Вузловими категоріями тут виступають «людина» і «світ» у його відношенні до людини і *людина*, яка самовизначається у світі.

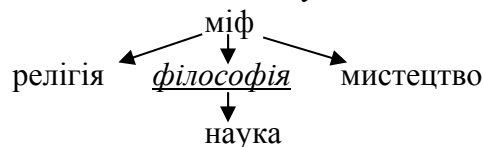
Отже, ставлення людини до світу складає основний зміст будь-якого світогляду, незалежно від історичної форми. З цього погляду світогляд є способом «освоєння» світу. Специфіка світогляду виражається в його основних функціях:

- бути формою суспільної самосвідомості людини;
- бути способом духовно-практичного освоєння світу.

Тобто світогляд є не просто сукупністю суспільних поглядів на світ, це — форма самосвідомості людини (нації). На основі світогляду формуються світоглядні установки на ті чи інші події, на вибір тих чи інших цілей і засобів життєдіяльності. Це спосіб духовного світоперетворення.

2. Історичні типи світогляду: міф, релігія та філософія

Розглянемо *історичні типи світогляду*:

Філософія як любов до мудрості, як вільний вибір способу мислення і як чиста думка посідає серцевинне місце у цій системі координат. Традиційно поняття «філософія» пов'язують з Піфагором, який під філософією розумів прагнення до пізнання *природи речей*, тоді як філософи — це люди, які прагнуть до *мудрості*, тобто до найвищого пізнання. Найвище пізнання — пізнання природи речей, мало і практичне значення, саме воно відкривало шлях до розуміння головної мети людського життя. Як казав Цицерон, філософія — це таке пізнання, без якого неможливо оволодіти «мистецтвом життя».

Що таке міф? *Міф* (від грец. *mythos* — буквально «слово», «оповідь», «мова») — це розповідь про походження світу (*космогонія*), родовід богів (*теогонія*) та подвиги героїв (*героїчний епос*).

Міф пов'язаний безпосередньо з усним словом. Для Олександра Потебні мова — це головне й першообразне знаряддя міфології, її неможливо уявити поза словом. Міф і є саме це живе слово. А що було до міфу? Власне нічого. Міф — це початок, вихідний пункт духовного життя людини та кінець суто тваринного існування. За допомогою слова люди творили міфи, оповідаючи їх — удосконалювали мову. Тут важливіше не стільки про що розповідали, скільки як це робили.

Окремі міфи, що складають певну систему, утворюють міфологію того чи іншого народу, яка лежить в основі характерного для нього *світогляду*: тут усе — і найдавніша філософія, і моральні сентенції та наукові істини, що приховані за вуаллю символів та алегорій. За Й. Г. Гердером, це дитячий вік людства, перш ніж прокинутись, душа бачить сни...

Розробник сучасної теорії соціально-історичного розвитку міфу Олексій Лосев (1893–1988) у своєму фундаментальному дослідженні «Діалектика міфу» переконує, що міф — це не ідеальне поняття, не різновид поетичної образності, не наука і не догмат. «Міф є саме життя», «енергійне самоствердження особистості»:

а) міф не є релігійним символом, тому що релігія є вірою в надчуттєвий світ і життя відповідно цієї віри, включаючи певного роду мораль, побут, магію, обряди і таїнства, загалом культ;

б) міф нічого надчуттєвого в собі не містить, не вимагає ніякої віри. Віра передбачає певну протилежність того, хто вірить, і того у що вірять;

в) міф — це ще не віра і не знання, але власна, хоча й оригінальна свідомість. З погляду первісної людини, яка ще не дійшла до поділу віри і знання, будь-який міфічний об'єкт настільки вірогідний і очевидний, що йдеться не про віру, а про певну тотожність людини з усім навколишнім середовищем, тобто природою і суспільством;

г) міф — це такий тип світогляду, у якому реальне збігається фантастичним, релігія це віра, яка припускає наявність фантастичного, але водночас відрізняє фантастичне від реального;

д) корінь міфотворчості — це мрія та надія¹ на приборкання сил природи та явищ життя людською волею. *Релігія* спрямована на підкорення людини вищим силам, які панують над нею, як природним так і соціальним, насамперед соціальним, *міфологія* скерована на приборкання людиною сил природи;

є) за допомогою міфу людина «розчиняє» себе в природі та оволодіває силами природи лише в уяві, але разом з тим це опанування силами природи (нехай у фантазії, в уяві) означає початок історії «духу» і кінець суто тваринного існування.²

Розпад родового ладу тягне за собою руйнування міфології виокремлення з неї мистецтва, релігії та філософії, а згодом і науки. Шлях до філософії — це рух від *міфу* до *логосу*. Починаючи з V ст. до Р. Х., міфу протиставляється вже *logos* як здатність мислення, розум. Логос також слово, слово-поняття, слово-думка, коли щось обґрунтовують або спростовують.

Релігія (від латин. *religio* — побожність, зв'язок з божеством). Релігія теж слово і це Слово Боже, тут панують релігійні почуття та уявлення, тут з'являються священні тексти: Біблія, Коран, Тора тощо, культові споруди та ритуали загалом.

За І. Кантом, релігія нічим не відрізняється від моралі за своїм змістом, тобто об'єктом, адже вона стосується обов'язку взагалі; її відмінність від моралі лише формальна, що надає моральному законодавству силу впливати на людську волю не прямо, а через Бога³.

Мистецтво — це теж слово, але *слово-образ*, коли думка вбирається в образ. Мистецтво як споглядання і образ — нічого не доводить і не спростовує, людина художньо-образно опановує світ, творить прекрасне та отримує насолоду від краси слова, досконалої лінії, неперевершеної пластики, глибини й насиченості кольору, поєднання світла й тіні та гармонії звуків... Усе це світ краси, який несе естетичне задоволення і його антипод — потворне, що викликає огиду.

Що об'єднує *філософію* і *науку*? Також слово — і це вже *слово-поняття*. Вони обидві прагнуть *істини* як адекватного відтворення об'єктивної дійсності. Тут усе доводиться і спростовується.

¹ Мріяти завжди було легше, ніж мислити, а надія — легша ніж дія.

² Див.: Лосев А. Ф. Дерзание духа. — М.: Политиздат, 1988. — 366 с., Лосев А. Ф. Философия. Мифология. Культура. — М.: Политиздат, 1991. — 525 с. та ін.

³ Див.: Кант И. Спор факультетов. — Собр. соч. в 6 т. — Т. 6. — С. 311–348. — С. 334.